

LIBRI

www.libridergi.org

Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi
Journal of Book Notices, Reviews and Translations

SAYI V (2019)

Perge Kentinden Yeni Onurlandırma Yazıtları
Nihal TÜNER ÖNEN – Murat ARSLAN

*Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Sayı V: Ocak-Aralık 2019) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni N. Tüner-Önen – M. Arslan, "*Perge Kentinden Yeni Onurlandırma Yazıtları*". *Libri V* (2019) 323-334.

Geliş Tarihi: 01.12.2019 | Kabul Tarihi: 19.12.2019

Elektronik Yayın Tarihi: 30.12.2019

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

Perge Kentinden Yeni Onurlandırma Yazıtları

New Honorific Inscriptions from Perge

Nihal TÜNER ÖNEN*

Murat ARSLAN**

Öz: Bu makalede kazıları 2012 yılından itibaren Antalya Müzesi başkanlığında gerçekleştirilen Perge kentinden ele geçmiş dört Hellence yazıt tanıtılmaktadır. Söz konusu yazıtların hepsi Roma İmparatorluk Dönemi'nden onurlandırmaları içerir. İlk epigrafik belge Plancia Magna için bir onurlandırmadır. İkinci yazıt, *praenomen* ve *gens* adı bilinmeyen Falconianus *cognomen*li birine ait onurlandırmayı içerir. Oldukça zengin bir içeriğe sahip olan bu yazıt, Perge kenti için yeni bilgiler içermesi açısından önemlidir. Söz konusu yazıt sayesinde kentte Fortuna Augusta kültüne ilişkin bir rahipliğin bulunduğu ve üç yılda bir Nemeseia Severeia *agon*'larının kutlandığı öğrenilir. Üçüncü yazıt, kentten daha öncesinde iki kez belgelenmiş olan Gnaius Pedanius Valerianus'a ilişkin bir onurlandırmadır. Bu yazıttan Valerianus'un kentte gladyatör dövüşleri yaptırdığı öğrenilir. Dördüncü yazıt baba adı bilinmeyen Antiokhos isimli bir Perge vatandaşına aittir. Bu yazıttan da kentte Hestia ve Nymphaî'nin ortak bir külte sahip olduğu ve bir rahiplikle temsil edildiği belgelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Perge, Onurlandırma, Tykhe Sebaste, Nemeseia Severeia, Gladyatör Dövüşleri

Abstract: This article introduces four Greek inscriptions found during the Perge excavations carried out under the Antalya Museum since 2012. All the inscriptions are honorific and dated to the Roman Imperial Period. The first one is about Plancia Magna. The second one bears cognomen Falconianus, but the praenomen and gens are unknown. This inscription is significant because it includes new information about Perge. With this inscription we learn that the city had a priest for the cult of Fortuna Augusta and celebrated a triennial *agon* called Nemeseia Severia. The third inscription honors Gnaius Pedanius Valerianus whom we have already known from two inscriptions that before found in the city. This inscription shows that Valerianus organized gladiator fights in Perge. The last inscription belongs to a citizen of Perge named Antiokhos whose father's name is unknown. This inscription shows that Hestia and Nymphaî have a common cult represented with a priesthood in the city.

Keywords: Perge, Honorary, Tyche Sebaste, Nemeseia Severia, Gladiator Fights

1. Marcus Plancius Pius'un Plancia Magna'ya Onurlandırma Yazıtı

Hellenistik kuleler ile Geç Antik Çağ'a tarihlenen kent kapısı arasında devam eden caddenin doğu kenarında, *macellum* yapısının güneybatı köşesi çaprazında, altlılığıyla birlikte korunmuş mermer heykel kaidesi bulunmuştur. Altı parça şeklinde korunmuş olan kaide yapıştırılarak bir araya getirilmiş ve kendi altlığı (*in situ*) üzerine yerleştirilmiştir. Üzerinde 9 satır yazıt okunabilir. Şu an bu luntu yerinde sergilenmektedir.

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya.
nihaltuner@akdeniz.edu.tr | 0000-0002-1098-028X

** Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya. marslan@akdeniz.edu.tr
0000-0003-1132-7423

Ölçüler: yük. 0. 71 m; gen. 0. 65 m; der. 0.52 m; harf yük. 0.05 m.

Tarih: Plancia Magna'nın kent içindeki faaliyetleri ve πόλεως θυγατέρα adlandırması dolayısıyla MS II. yüzyılın ilk yarısı.

Πλανκίαν Μά[γ]ναν
Μ(άρκου) Πλανκίου Ουάρου
3 και πόλεως θυγα[τ]τέρα,
άνειψιάν βασιλ[έ]ως
Ἀλεξάνδρου, γυναι-
6 κα Γ(αΐου) Ἰουλίου Κορ-
νούτου Τερτύλλου,
Μ(ἄρκος) Πλάνκιος Πῖος τήν
9 [αύ]τοῦ πατρώνισσα[ν]

Marcus Plancius Pius
kendi patroniçesi
Marcus Plancius Varus ve
kentin kızı,
kral Aleksandros'un kuzeni,
Gaius Iulius Cornutus
Tertullus'un eşi
Plancia Magna'yi (onurlandırdı).

Söz konusu yazıt, 1968 yılında yine Hellenistik kuleler ile Geç Antik Çağ'a tarihlendirilen kent kapısı arasında bulunmuş olan onurlandırma yazıtıyla hem içerik ve yazım stili hem de malzeme açısından birebir benzerdir¹. Onurlandırmayı yapan, olasılıkla Plancia Magna tarafından azat edilmiş olan M. Plancius Pius kendi patroniçesi için söz konusu iki yazıt dışında bir onurlandırma daha yapmıştır. 1970 yılında Plancia Magna onur anıtının sol nişinde bulunan bu yazıt içerik olarak farklıdır².

2. Falconianus İçin Onurlandırma Yazıtı

Batı Caddesi kazıları sırasında ele geçen kaide kireçtaşından yapılmıştır. Üzerinde 15 satırlık onurlandırma yazıtı bulunmaktadır. Taş yüzeyi, özellikle orta sağ kısımlarda aşınmıştır. Şu an Alman Barakası olarak adlandırılan alanda bulunmaktadır.

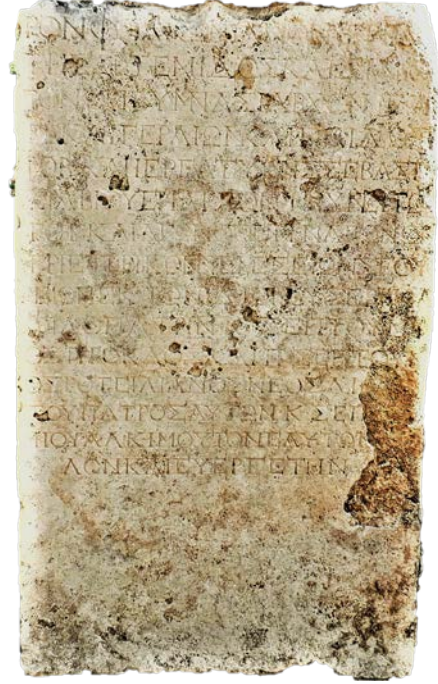
Ölçüler: yük. 1.15 m; gen. 0.65 m; der. 0.58 m; harf yük. 0.025 m.

Tarih: Falconianus isimli bir şahsı onurlandıran söz konusu yazıt hem yazı karakteri hem de bahsi geçen kişi adları dolayısıyla MS geç II- erken III. yüzyıllar arasına tarihlendirilebilir.

¹ Şahin 1999, 122.

² Şahin 1999, 123. Plancia Magna ve ailesine ilişkin yazıtlar ve Plancii ailesi hakkında daha detaylı bilgi için bk. Boatwright 1991, 249-272; 1993, 189-207; Şahin 1996, 45-52; Özdzibay 2012, 117-125.

-
- PON Φαλκωνιανόν, ιε]ρ[έ]α
 2 τῆς Ἀρτέμιδος καὶ δημιου]ρ]-
 γόν καὶ γυμνασίαρχον γ[έων]
 4 τε καὶ γεραιῶν καὶ [πα]ίδων
 τὸ β' καὶ ιερέα Τυχῆς Σεβαστ[ῆς]
 6 διὰ βίου, ἔπαρχον τεχνειτῶ]ν]
 τὸ ι' καὶ ἀγνοθετὴν ἀγώνων
 8 τριετηρικῶν Νεμέσειων Σευη-
 ρείων ἐκ τῶν ἰδίων εὐσεβῆ κα[ι]
 10 φιλόπατρην Κ(λαύδιος) Σεπτούμι-
 ος Πρόκλος καὶ Π(ούβλιος) Σεπτούμι-
 12 ος Ῥοτειλιανός νέος δι[ά] vac.
 τοῦ πάτρος αὐτῶν Κ(λαυδίου) Σεπ[του]-
 14 μίου Ἀλκίμου, τὸν ἑαυτῶν [φί]- vac.
 λον καὶ εὐεργέτην.

Claudius Septimius Proclus ve Publius Septimius genç Rutilianus, babaları Claudius Septimius Alcimus vasıtasıyla kendilerinin de dostu ve hayırhahları olan, Artemis'in rahibi, demiourgos, gençlerin, yaşlıların ve çocukların iki kez gymnasiarkhos'u olmuş, yaşam boyu Tykhe Augusta rahibi, on kez praefectus fabrum (rütbesi almış), üç yılda bir düzenlenen Nemeseia Severeia bayramlarının kendi cebinden (karşılıyarak) dindar bir şekilde agonothesesi olmuş, vatansever, ...rus Falconianus'u (onurlandırdılar).

Sat. 1-4: İlk satırın -PON harfleri ile başlaması ve sonrasında onurlandırılan kişinin *akkusativus casus*'ta *cognomen*'inin gelmesi, en azından söz konusu kişinin *praenomen* ve *nomen gentilesi*'ni ve belki de baba adını veren bir üst satırın daha olması gerektiğini düşündürür. Her ne kadar biraz aşınmış ve küçük kırıklarla tahrip olmuş olsa da, buradaki yazıtı taşıyan kaidenin üzerinde bir üst satırın olması mümkün görülmemektedir. Olasılıkla bu satır, söz konusu kaidenin üstüne yerleştirilen başka bir blok üzerinde yazıyordu. Buradaki -PON harfleri birlikte düşünüldüğünde *accusativus casus*'ta olduğu için onurlandırılan kişiye bağlıdır. Burada ya bu kişiyi nitelendiren bir sıfat -λαμπρόν gibi- ya da ikinci bir *cognomen* beklenebilir. Falconianus ismi Side kentinde de belgelenmiştir³. Falconianus Artemas olarak kaydedilen söz konusu kişinin de *demiourgos* olması oldukça dikkat çekicidir. Falconianus ilk dört satırda Artemis rahibi ve *demiourgos*; genç, yetişkin ve çocukların *gymnasiarkhos*'u olarak tanıtılır. Söz konusu memuriyetlerin -aynı sırada olmak üzere- kardeşi Apollonios ile birlikte imparator Domitianus'a ithaf ettikleri anıtsal kapı yazıtında Demetrios tarafından üstlenildiği bilinmektedir⁴. *Demiourgos* ve *gymnasiarkhos*'luğun aynı sınıftan ya da soydan gelen aileler tarafından devralınması yaygın bir durumdur⁵. Buradaki tek fark Falconianus'un *gymnasiarkhos*'luk görevini iki kez üstlenmiş olmasıdır. Kentten ele geçen bu iki yazıt dışında Flavius'lar dönemine tarihlenen diğer bir yazıtta⁶ geçen τριῶν γυμνασίων ifadelelerinden Perge'de üç tane *gymnasion* yapısı olduğu kesinlik kazanmaktadır. Ancak kentte şu ana

³ Nollé 2001, 80: [— —] | [ἄ]ιο[υ] | υἱὸς | Φαλκωνιανός | Ἀρτεμῆς | δημιουργός.

⁴ Şahin 1999, 56.

⁵ *Demiourgos*'luk memuriyeti için genel olarak bk Veligianni-Terzi 1977.

⁶ Şahin 1999, 61.

kadar mimari olarak iki *gymnasion* yapısı -Kuzey *Gymnasion* ve Güney Hamam'a entegre edilmiş *gymnasion*- belirlenebilmiştir⁷.

Str. 5: Falcanianus, yazıtta Tykhe Sebaste'nin (= Fortuna Augusta)⁸ ömür boyu rahibi olarak geçer. Bu bilgi Perge kentinde Fortuna Augusta kültü olduğunu belgeler. Şimdiye kadar kentten ne epigrafik belge ne de arkeolojik buluntu olarak böyle bir bilgiye rastlanılmamıştır. Sadece A. M. Mansel Side'deki Tykhe Tapınağı'nı referans göstererek Perge'deki *macellum* içindeki *tholos* yapısında da böylesi bir dini işlevin olması gerektiğini belirtmiştir⁹. M. Usman Anabolu ise, *macellum*'da imparator kültü rahibine ait bir heykel ele geçmesinden dolayı buradaki *tholos* yapısında İmparator Kültü Tapınağı'nın aranabileceğini iddia etmiştir¹⁰. Augustus döneminden itibaren özellikle imparatorluğun batısında gelişen Fortuna Augusta kültü doğu eyaletlerinde oldukça nadir belgelenir¹¹. Pisidia kenti Pogl'a'dan ele geçen bir yazıt Fortuna Augustorum'a ilişkin bir rahipliği belgeler¹². Benzer şekilde Mylasa'dan ele geçen bir altar üzerinde de Fortuna Augusta kültünü ortaya koyar¹³. Ksanthos'ta da henüz yayınlanmamış bir yazıtta bu kült tespit edilmiştir¹⁴. Peloponnesos kenti Troizen'den de MS II. yüzyıla tarihlenen Fortuna Augusta kültü rahipliği bilinmektedir¹⁵.

Str 6: Falcanianus 10 kez *praefectus fabrum* görevini üstlenmiş görünür. Roma ordusunda ve sivil yönetimde hiçbir zaman net bir şekilde tanımlanamamış olan bu görev, erken dönemlerde ordudaki teknisyenlerin başına işaret ederken; Augustus Dönemi'nde atlı sınıfın (*ordo equester*) kariyerinin başlangıcını oluştururdu; sonraki dönemlerde ise daha çok onursal bir karaktere dönüştüğü görülür¹⁶. Perge'deki Domitianus Takı'nı ithaf eden Epikydrös torunu Apollonios'un oğlu Apollonios ile özdeşleştirilen, Elaibarislî (= Lyrboton Kome) Tiberius Claudius Apollonios'un da Roma'da *praefectus fabrum* görevinde bulunduğu bilinmektedir¹⁷. Attaleia'dan da bu göreve getirilmiş üç kişi bilinmektedir¹⁸.

Str. 7-9: Söz konusu satırlar arasında Falcanianus'un kendi pahasına olmak üzere, üç yılda bir kutlanan *Nemeseia Seuereia Agon*'unun *agonotethes*'liğini üstlendiği öğrenilir. *Nemeseia Seuereia Agonu* daha öncesinde Perge'de belgelenmemiştir. İmparator Septimius Severus onuruna düzenlenen *Seuereia* adında pek çok oyun bilinmektedir¹⁹. Septimius Severus ilki MS 194-196; diğeri 198-202 yılları olmak üzere iki kez doğuda bulunmuştur²⁰. Perge'de düzenlenen söz

⁷ Özdzibay 2012, 26.

⁸ Fortuna Augusta kültü için bk. Arya 2002, 260 vdd.; 336-344.

⁹ Mansel 1974, 111; Mansel 1975, 80.

¹⁰ Usman Anabolu 2003, 10.

¹¹ Fortuna Augusta Kültü'nün İtalya ve Afrika'da çok sayıda belgelenmesi hususunda bk. Fears 1981, 931, Pensabene 1992, 153-168. Afrika eyaletlerinde ele geçen belgelerin çoğunluğu Antoninus ve Severus'lar dönemlerine tarihlendirilir. Fortuna Augusta Kültü'ne ilişkin ilk tapınak M. Tullius tarafından MS 3 yılında Pompeii'de inşa ettirilmiştir (*CIL X. 820, 824*).

¹² Ramsay 1885, 335 (= *IGR 3.407 str. 15-17*: ἱερασ[ά] | μενο[ν] | καὶ Διὸς Ἐγα[νέ] | του καὶ Τύχη[ς] Σεβαστῶ[ν]). Krş. Talloen 2015, 343 vd.

¹³ *SEG LIV 1116*: Τύχης Σεβαστῆς τοῦ | Αὐτοκράτορος Καίσαρος | [Τρ]αιανοῦ Ἀδρ<ι>ανοῦ - - -.

¹⁴ *SEG LII 1456 (H)*: Τύχης Σεβαστῆς.

¹⁵ *SEG LV 415*: [Ερ]μᾶ ἱερέως Τύχης Σ[ε] | βαστῆς, ...

¹⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Maue 1887; Dobson 1966, 61-84; Saddington 1985, 529-546; Welch 1995, 131-145; Badian 1997, 1-19.

¹⁷ Şahin 1999, nr. 58 str. 10 vd.: ἑπαρχον γενόμενον | ἐν Ῥώμῃ τε[χν]ε[ι]τ[ω]ν... Söz konusu görevin Apollonios için onursal bir görevi karşılıdığı hususunda bk. Şahin 1995, 19.

¹⁸ *IGR III nr. 778-779, 781*.

¹⁹ Magie 1950, 1540; Mitchell 1993, 221. Krş. Olbasa'da düzenlenen *Severeia Augusteia Capitoleia Pentaeterika*; Nikomedeia'da organize edilen *Megala Severeia*; Perinthos ve Anazarbos kentlerinde düzenlenen *Philadelphica Severeia* ve *Severeia Olympia Epinikia* ve Nikaia'da düzenlenen *Severeia Philadelpheia ... etc.*

²⁰ Halfman 1986, 216 vdd.

konusu *agon*, imparatorun doğuda bulunmasıyla ilişkilendirilebilir. Perge’de bu döneme tarihlendirilen çeşme yapısı (Septimius Severus Çeşmesi), Hellenistik kulelerin önündeki meydan düzenlemesi ve *propylon* yapıları, imparator onuruna dikilen heykeller ve onurlandırma yazıtları da Perge kentinin imparatora karşı olan tutumunu ortaya koyar²¹.

Burada *Seuereia Agon*’unun, daha çok gladyatör savaşları ve *agon*’ların denetleyici tanrısı olarak belgelenen Nemesis onuruna *Nemeseia* adıyla birleştirildiği görülmektedir²². Smyrna’dan ele geçen Roma İmparatorluk Dönemi yazıtları kentte Nemesis onuruna düzenlenen “Yüce Nemeseis (= çifte Nemesis’ler)” *agon*larını belgeler²³. Söz konusu *agon* daha çok gladyatör dövüşleriyle ilişkilendirilir²⁴. Olasılıkla Troas’tan gelen başka bir yazıttan ise Smyrna’da ayrıca atletik yarışmaları içeren bir *Nemeseia* ve *Barbilleia agon*’unun düzenlendiği öğrenilir²⁵. Böylece tanrıça Nemesis adına düzenlenen her iki *agon*’un da farklı türde içeriğe sahip olduğu söylenebilir.

Perge’den şimdiye kadar biri yayınsız olmak üzere Nemesis Epekoos’a adanmış iki yazıt ile tanrıçanın bir rahipliği belgelenmiştir²⁶. Aynı zamanda kentten iki heykel adağı bilinmektedir²⁷. Perge’de MS II. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gladyatör dövüşleri belgelenmektedir²⁸. Fakat Smyrna örneği göz önünde bulundurulduğunda burada adı geçen *Nemeseia Seuereia Agonu*’nun gladyatör dövüşleriyle bağlantılı olduğunu net bir şekilde söylemek bugün için pek de mümkün görülmemektedir.

Str. 10-14: Söz konusu satırlarda, onurlandırmayı yapan iki kardeş (Claudius Septumius Proclus ve Publius Septumius Rotilianus) ve babalarının (Claudius Septumius Alcimus) *tria nomina*’larıyla birlikte verilmektedir. Söz konusu aile daha önce Perge ya da başka bir kentten tanınmamaktadır. Olasılıkla İtalya kökenden gelen bu aristokratik aile Perge’de Septimius Severus döneminde aktif rol almış görünmektedir. Claudius adı Küçük Asya’nın genelinde Aurelius’tan sonra en çok belgelenen *gens* ismi olarak karşımıza çıkmaktadır²⁹. Burada baba ile ilk oğulun isminde hem Claudius hem de Septumius (= Septimius) *nomen gentilica*’sı görülmektedir. Kesin olmamakla birlikte bu durum söz konusu kişilerin senatör ya da atlı sınıfı mensubu olabileceklerine delalet edebilir³⁰.

3. Gn. Pedanius Valerianus için Onurlandırma

Batı Caddesi kazıları sırasında mermerden yapılmış bir yazıt fragmanı ele geçmiştir. Her yönden kırık olan parça üzerinde altı satır yazıt tespit edilmektedir. Oldukça itinalı kazınmış olan söz konusu plaka şu an Alman Barakası alanında korunmaktadır.

²¹ Perge kentinde Severuslar dönemindeki mimari gelişim ve yapı faaliyetleri için bk. Mansel 1970, 130 vd.; 1975, 71 vd.; Abbasoğlu 2001, 182; Şahin 1999, 205 vd.; 230 – 238 nr. 196.

²² Yarışmalarda, özellikle de arenada yenilgi ya da zafer üzerine karar verme işi tanrıça Nemesis’le ilişkilendirilirdi. Nemesis kültüne ilişkin antik kaynaklar ve epigrafik belgeler ile tanrıçanın *agon*’larla olan ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi ve örnekler için bk. Hornum 1993, 43-88.

²³ Petzl 1987, nr. 641 (νεωκόρ[ον] τῶν μεγάλων θεῶν Νεμέσεων), 650 (τὸν ἀγωνοθέτην τῶν μεγάλων θεῶν Νεμέσεων) ve 697 (ἀγωνοθέτης Νεμέσεων). Nikaia’daki θεῶν Νεμέσει kultü ve *Nemestastai* (= Nemesis müritleri) hakkında ve bunların gladyatör oyunları ile olan bağlantısı hakkında bk. Adak 2016, 1-32.

²⁴ Söz konusu *agon*’un gladyatör dövüşleriyle olan ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Tataki 2009, 639-648. Genel olarak gladyatör dövüşlerinin tanrıça adına düzenlenmesi hakkında bk. Robert 1940, 268-270.

²⁵ Frisch 1974, 162; ἐν Ἐφ[έσ]ῳ Ἐφέσεια, ἐν Σμ[ύρνη] | Νεμέσεια καὶ Βαρβίλλεια ἀγ[ε]νείων καὶ ἀνδρῶν μιᾷ ἡμέρᾳ | καὶ πάλι τὰ ἐξῆς καὶ ἐν Περγά-| | μῶ Βαρβίλλεια, Τράλλεις κοί|νον Ἀσίας, Μαγνησίαν Λευ|κοφρύνεια ἐν Ῥόδῳ Ἄλεια; krş. Robert-Robert 1974, 455.

²⁶ Şahin 1999, nr. 247; 2004, nr. 366.

²⁷ Şahin 1999, nr. 166 ve 175.

²⁸ Şahin 1999, nr. 203 ve 273; 2004, nr. 479.

²⁹ Küçük Asya’dan Claudius’lar için 977, Aurelius’lar için ise 1967 epigrafik belge bilinmektedir. Bu konuda bk. Holtheide 1983, 55 dn. 342.

³⁰ İmparatorluk Dönemi boyunca senatör ve atlı sınıfının sık sık iki *gentilica* alması hususunda bk. Bruun 2014, 802.

Ölçüler: yük.: 0.43m; gen.: 0.40m; der.: 0.16m; harf yük.: 0.04 m.

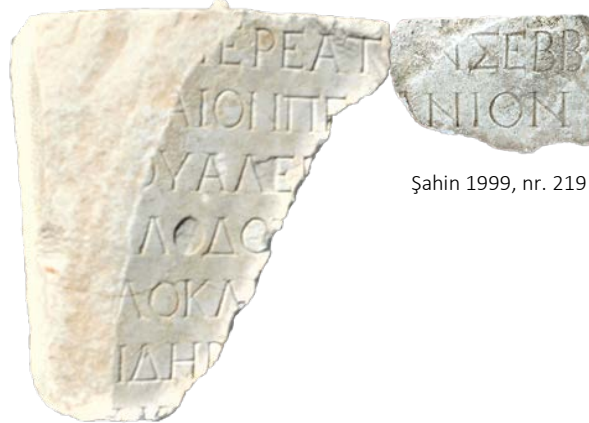
Tarih: İlk satırda geçen τ[ῶ]ν Σεββ. ifadesinden dolayı Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un (MS 161-169) ya da daha büyük olasılıkla Marcus Aurelius ile Commodus'un (MS 176-180) ortak imparatorluğu dönemlerine tarihlendirilebilir.

[ἀρχ]ιερέα τ[ῶ]ν Σεββ.]
 [Γν]αῖον Πε[δάνιον]
 3 Ούαλερ[ιανόν]
 [φι]λόδοξ[ον ἡμερῶν *]
 [ὀ]λοκλ[ήρων -----]
 6 [σ]ιδηρ[οῖς -----]
 ΛΚ-----

Str. 1: Cn. Pedanius Valerianus Perge'den daha önce iki ayrı epigrafik belgeden bilinir. Söz konusu yazıtlardan ilkinde Pedanius *gerousia* tarafından İmparator Kültü Rahibi olarak onurlandırılır³¹. Buradaki yazıttaki tamamlamada, taş üzerinde yeterli alan olmadığından Σεββ. (= τῶν Σεβαστῶν δύω) kısaltması önerilmiştir. Nitekim 1979 yılında kuzey-güney doğrultulu caddede bulunan 79.33 envanter numaralı bir fragmanda da aynı kısaltma dikkat çeker³². S. Şahin, söz konusu fragman için bir tamamlama önerisinde bulunmamıştır. Yazıt üzerinde tekrar yapılan okumalarda bu yazıtın Pedanius'a ilişkin söz konusu onurlandırmaya ait olduğu tespit edilmiştir. Her iki yazıtın harf karakterleri ve ölçüleri birbiriyle uyuşturmaktadır. Böylece yazıt şöyle tamamlanabilir:

[ἀρχ]ιερέα τ[ῶ]ν Σεββ.
 [Γν]αῖον Πε[δ]άνιον
 3 Ούαλερ[ιανόν]
 [φι]λόδοξ[ον, ἡμερῶν *]
 [ὀ]λοκλ[ήρων ὄξεσι]
 6 [σ]ιδηρ[οῖς (?)-----]
 ΛΚ-----

Şahin 1999, nr. 219

İmparatorların başrahibi, * gün boyunca keskin silahlarla (gladyatör dövüşleri) sağlayan onursever Cn. Pedanius Valerianus'u,.....
 (onurlandırdı(lar)).

Str. 2-3: Söz konusu satırlar arasında onurlandırılan kişinin adı verilmektedir: Cn. Pedanius Valerianus. Perge'den ele geçen diğer yazıttan³³, Cn. Pedanius Valerianus'un atlı sınıfından (= *ordo equester*) bir *logistes* (= *curator*) olarak yaşlılar meclisi (= *gerousia*) tarafından, üyelerinin buğday ikaresi miktarını artırdığı için onurlandırıldığı öğrenilmektedir³⁴. Her ne kadar söz konusu yazıtlarda Cn. Pedanius

³¹ Şahin 1999, nr. 180: ἡ γερουσία ἀρχιερέα [τῶν Σεβαστῶν] | Γν. Πεδάνιον Ούαλε[ριανόν — — —].

³² Şahin 1999, nr. 219: ---|I|I Σεββ. | [---]άνιον | -----.

³³ Şahin 1999, nr. 181: οἱ γεραιοὶ | Γν. Πεδάνιον | Ούαλεριανόν | ἰππικόν, | λογίστην τὸ β' | αὐξήσαντα | τὰ σειτηρέσια | αὐτῶν | ζ' η' θ' ι' | ιβ' ιδ' [??].

³⁴ Pedanius'un üstlendiği *logistes*'lik memuriyeti ve imparator tarafından atanan *curator rei publicae* olabile-

Valerianus'un Perge vatandaşı olduğuna dair net bir emare olmasa da kentten elen geçen Cn. Pedanius Saturninus Philotes'e ilişkin başka bir onurlandırma yazıtı bu konuya açıklık getirmektedir³⁵. Zira Cn. Pedanius Valerianus ile yakın akraba (kardeş?)³⁶ olması beklenen Philotes'in, söz konusu yazıtta *bouleutes* olarak anılması, Perge vatandaşı olduğunu ortaya koyar. Dolayısıyla büyük olasılıkla Pedanius da Perge vatandaşıdır.

A. Özdizbay, Pedanius'a ilişkin yazıtlardan birinin (Şahin 1999, nr. 181) buluntu konumundan yola çıkarak 2005 yılında kuzey-güney doğrultulu Sütunlu Caddede oluşturulmuş meydanın kuzey girişi civarında bulunan ve İmparator Kültü rahibi tacı taşıyan heykel başının Cn. Pedanius Valerianus'a ait olabileceğini düşünür³⁷. Söz konusu heykel üslup ve işçilik bakımından Antoninuslar dönemi özellikleri göstermesinden dolayı Marcus Aurelius dönemi sonu ile Commodus dönemi başlarına tarihlendirilmektedir³⁸. Buradaki yazıtta da ilk satırda geçen İmparator Kültü rahipliğine ilişkin kısaltmada iki imparatoru kasteden kısaltmanın kullanılması yazıtın büyük olasılıkla Marcus Aurelius ile Commodus'un ortak hakimiyetleri dönemine tarihlendirilmesi gerektiğini gösterir. Dönemsel olarak ortaya çıkan bu sıkı tutarlılık da söz konusu heykelin Pedanius'a it olması olasılığını güçlendirir niteliktedir.

Str. 4-7: Söz konusu satırlar, Cn. Pedanius Valerianus'un, kentte düzenlenen gladyatör dövüşlerinin ihtiyaçlarını karşıladığını belirtir. Buradaki tamamlama önerileri için Gortyn³⁹, Miletos⁴⁰, Sagalassos⁴¹ ve Apollonia'dan⁴² ele geçen yazıtlar dayanak oluşturmaktadır. Str. 4-5'de söz konusu dövüşlerin kaç tam gün süreceği bildirilmektedir. Bu tür gösterilerin gerçekleştiği gün sayısı ge-

Özdizbay 2010, 203 res. 1.

ceği hususunda bk. Bauer 2012, 275 vd.; Akın-Sargin 2018, 59 vd.

³⁵ Şahin 1999, nr. 182: |[ἡ βουλή] | παρ' ἑαυτῆς | Γναῖον Πεδάνιον Σατορνείλον | Φιλώτην ὄν {σιὸν} | πόλεως δημιουργὸν καὶ γυμνασίαρχον ὑπερβαλόμενον | πάντας τοὺς | πρὸ αὐτοῦ | δημιουργούς.

³⁶ Krş. Şahin 2009, 200.

³⁷ Özdizbay 2010, 195-203.

³⁸ Delemen 2009, 173-174, 176.

³⁹ Robert 1940, 118 nr. 63: Τ(ίτον) Φλ(αούιον) Ίούλιον Βολούμιον | Σαβεῖνον, τὸν ἀρχιερέα τοῦ | κοινοῦ τῶν Κρητῶν τὸ β', | μόνον Κρητῶν ἔχοντα κατὰ θεῖαν | μεγαλοδωριαν θεατροκυνηγεσίων | ἡμέρας τρεῖς ἐν αἷς ἀποσφάζαι θηρία | ὅσα αὐτὸς ἐβούλετο, σιδηροκόντρων δὲ | ἡμέρας κατὰ τὸ ἐξῆς τρεῖς ὦν ἐν ἑκάστη | ζεύγη ἀπότομα δύο καὶ θηρία σφακτά, | τὰς δὲ τῶν μονομαχιῶν ἡμέρας τέσσαρας | ὦν ἐν ἑκάστη ζεύγη ἀπότομα τέσσαρα, | τὰ δὲ ὑπόλοιπα ζεύγη τῷ ὀξεῖ σιδήρῳ, | τὸν οὕτω φιλοτειμησάμενον μόνον Κρητῶν, | Αὐρ(ήλιος) Ίουλιανός, Κλ(αύδιος) Νείκανδρος, Κλ(αύδιος) Πτολεμαῖος, | Αὐρ(ήλιος) Ἐρμῆς τὸν ἀσύγκριτον φίλον καὶ εὐεργέτην.

⁴⁰ SEG XXXV1132: vac. ἀγαθῆ [τύχη. vac.] | ἡ βουλή καὶ [ὁ δήμος ἐτεί] | μησεν τὸν ἀρχιερέα | τῶν Σεβαστῶν — c.6 — | Ἀτειμητο[ν φιλοτει] | μησάμενον ἐνδόξως | ἐκ θείας φ[ιλοδωρίας ἡ] | μερῶν πέ[ντε] ζυγούς ., σι | δηροκον[τρῶν ἀνά] ζυγόν | ὑπὲρ ψυχ[ῆς ἀγωνισάμε] | νον, ἐν δὲ [τῷ λοιπῷ κυνη] | γεσίῳ ζυγοῦς — 1-2 —, τῶν δὲ | φιλοτειμῶ[ν τοῖς ὀξέ] | σιν ἀνά ζυγ[όν, θεατρο] | κυνηγεσ[ίων δὲ — —]

⁴¹ Armin et al. 2018, 200 nr. 112: Π. Αἴλ. Κουίντον Κλ(αύδιον) | Φιλιππιανὸν Οὐᾶρον, | ἀγνωσθήτην διὰ βίου | ἀγωνίων Κλαρείων καὶ | Οὐαρείων, ἀρχιερέα | τοῦ Σεβαστοῦ καὶ φιλόδο | ξον ἡμερῶν δ' ὄλο | κλήρων ὀξέσι σιδη | ροῖς ἐπὶ ἀποτόμοις | ἑκάστης ἡμέρας ε' | καὶ σιδηροκόντρα, | συντεχνία βαφέων | τὸν ἴδιον εὐεργέτην | βουλῆς καὶ δήμου | δόγματι, | ἐπιμελησάμενου | Κλ. Μήνιδος.

⁴² Labarre et al. 2012, 127 nr. 5: [. . . c. 9 . . .] ΟΣ[- - -] | [. c. 2 . (e.g.) δόντ]α κυνη[γεία] | [καὶ μο]νομαχί[α]ς ἡμέρων | [τε]σσάρων ὀξέ[σι σιδή] | [ροῖς ἐν πᾶ]σι το[ῖς ἀγῶ] | σιν κατὰ θε[ί]αν σ[υ]νχώρη[σιν], γυμνά[σ]αν[τα καὶ χα] | λινώσαντα [τ]ὰς [- c. 6-7 -] | σίας τῶν ζῳ[ων ἐν]δόξως (?), | καθὼς καὶ το[ῦ]το αὐ[τῷ] παρὰ τῆς | θείας ἐπετρά[πη] Τύχης, ἀγα | γόντα δὲ καὶ κοντρο[κυνήγι] | ον ἐπιφανῶς μετὰ [τὰς ἄλ] | λας αὐτοῦ καὶ ἐνδό[ξους] | περὶ τὴν πατρίδα λ[ε]ι | τουργίας τε καὶ πρεσ[βε]ί[ας] καὶ ἐν πᾶσι καιροῖς [ὕ] | πέρ τε αὐτοῦ καὶ τῶν | παιδῶν ἐπιδόσεις καὶ | εὐεργείας.

nel olarak iki ve on üç gün arasında değişiklik gösterebilir⁴³. Perge yazıtında gün sayısının belirtilmediği kısım eksik olduğu için bir şey söylenemez. 6. satır ise, gladyatör dövüşlerinde kullanılan mühimmata ilişkin bilgi verir. Bu tür dövüşlerde *singularis* ya da *pluralis* hallerinde ὄξεσι σιδήροις / τῶ ὄξει σιδήρῳ ya da σιδηροκόντρα / σιδηροκοντρῶν ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Perge yazıtında söz konusu kısım kırık olduğu için net bir şey söylenemese de, bir üst satırla birlikte düşünüldüğün de [ὀ]λοκλ[ήρων ὄξεσι] | [σ]ιδηρ[οῖς ἐπὶ ἀποτόμοις] tamamlaması önerilmektedir. Muhtemelen MS II. yüzyılın sonlarından itibaren bu tür dövüşlerde ölümcül silahlarla ölümüne çarpışma izni (ἀπότομοι) imparatorluk yetkisi gerektirmekteydi⁴⁴. Yazıtın devamında hem söz konusu gösterilerle ilintili bilgiler hem de Cn. Pedanius Valerianus' u onurlandıran kişi(ler) ya da kurum(lar)ın verildiği kısımlar beklenebilir.

4. Antiokhos için Onurlandırma

Septimius Severus Meydanı'nda, *nymphaion*' un (F4) önünde kireçtaşından yapılmış kaide ele geçmiştir. Üstten ve alttan kırıklara sahiptir. Taş üzerinde altı satır yazıt tespit edilebilmektedir. Envanter no: F4.7684

Ölçüler: yük.: 0.42 m; gen.: 0.62 m; der.: 0.68 m; harf yük.: 0.04-0.06 m.

Tarih: Harf karakterleri dolayısıyla MS II. yüzyılın ikinci yarısı.

Ἀντίοχον Ἀ . . . . ου τόν
2 πολεῖτην, ἱερέα Ἐστίας καὶ
Νυμφῶν ἄνδρα ἄγαθον, τετει-
4 μέμενον δὲ καὶ ἐν ἄλλαις πόλε-
σι κατὰ τὰ γεγονότα αὐτῶ
ψηφιζματ[α]

Kentin vatandaşı, Hestia ve Nymphai rahibi, iyi bir insan, başka kentlerde de kendisine ilişkin alınmış kararlar gereğince onurlandırılmış olan falancanın oğlu Antiokhos'u ..... (onurlandırdılar).

⁴³ Bu konuda bk. Robert 1940, 282 vd. Krş. Side için üç gün (Nollé 2001, 455 nr. 138); Sagalassos ve Apollonia için dört gün (Armin *et al.* 2018, nr. 112 ve Labarre *et al.* 2012, 127 nr. 5); Smyrna ve Miletos için beş gün (Petzl 1987, 125 vd. nr. 637 ve SEG XXXV nr. 1132).

⁴⁴ Krş. Labarre *et al.* 2012, 127 nr. 5 str. 2-7; ayrıca bk. Nollé 1992/3, 49-82.

Str. 1: Söz konusu onurlandırmanın ilişkilendirildiği Antiokhos ile babasının adını taşıyan satırda son on harf, taşın tahrip olması dolayısıyla zor tespit edilebilmektedir. Fakat yine de baba ismine ait olan – ou harfleri net bir şekilde okunabilmektedir. Baba adının ilk harfi için üç olasılık söz konusudur: A, Δ ya da Λ. *Genetivus* halinde verilen isme ilişkin sayısız ihtimal sayılabilir. Kentte Antiokhos ismi daha önce bir kez belgelenmiştir⁴⁵. Herhangi bir *gens* adı taşımayan Antiokhos Roma vatandaşlığı hakkını almamış görünür.

Str. 2-3: Ailenin hane içindeki devamlılığını koruyan ve evin kutsal ocağını temsil eden Hestia'nın⁴⁶, 1988 yılında Perge'de bulunan ve Hellenistik Dönem'e tarihlenen yerel Pamphylia lehçesindeki bir adak yazıtında Zeus ile kült birliği oluşturduğu bilinmekteydi⁴⁷. Rhodos başta olmak üzere Ege Adaları ve Küçük Asya'da Zeus ve Hestia'nın, hem kamusal alanların hem de evlerin koruyucuları olarak birlikte saygı gördükleri tespit edilebilir⁴⁸. Phaselis'ten ele geçen MÖ IV. yüzyıla tarihlenen bir adak yazıtında ise epigrafik olarak ilk kez Hermes ile birlikte kült birliği oluşturduğu belgelenir⁴⁹. Buradaki yazıtta ise Nymphai ile birlikte bir rahipliğe sahip olduğu görülmektedir⁵⁰. Daha çok su ve kaynak tapınımla ilişkili görülerek iyileştirici, kehanet veren, evlilik ve doğumun koruyucu tanrıçaları olarak tapınım gören Nymphai kültüne ilişkin şimdiki kadar Perge'den herhangi bir epigrafik belge bilinmemektedir⁵¹.

Str. 4-6: Antiokhos görüldüğü üzere, kendisine ilişkin alınan kararlar gereği başka kentlerde de onurlandırılmıştır. Fakat bu kentlerin hangileri olduğuna ilişkin herhangi bir bilgi verilmemiştir. Olasılıkla yazıtın devamında Antiokhos'u onurlandıran kişi(ler) ya da kurum(lar) kaydedilmiş olmalıdır.

⁴⁵ Şahin 2004, nr. 479: [Αντί(?)]οχος [πᾶλος] α', υι(κῶν) τε'.

⁴⁶ Malkin 1987, 114-134.

⁴⁷ Şahin 1999, nr. 3: Διτί, Ἰστίαι {Εστίαι} | Νομενίο | ἐπίστασι.

⁴⁸ Dethloff 2003, 116 vd.

⁴⁹ TAM II 1185.

⁵⁰ Epigrafik belgeler vasıtasıyla bilinen diğer Hestia rahiplikleri için bk. Kajava 2004, 1-20.

⁵¹ Nymphai kültüne ilişkin bk. Bellentine 1904, 77-119; Larson 2001. Lykia Bölgesi'nde Nymphai kültüne ilişkin çok sayıda arkeolojik buluntu ve epigrafik belge bilinmektedir. Bu konuda bk. Frei 1990, 1816-1820. Patara'dan bilinen diğer bir rahipliğe ilişkin olarak ayrıca bk. TAM II 416.

BİBLİYOGRAFYA

- AA *Archäologischer Anzeiger*. Berlin.
- Abbasoğlu 2001 H. Abbasoğlu, "The Founding of Perge and its Development in the Hellenistic and Roman Periods". *Urbanism in Western Asia Minor: New Studies on Aphrodisias, Ephesos, Hierapolis, Perge and Xanthos, JRA Supp.* 45 (2001) 172-188.
- Adak 2016 M. Adak, "Nemesis in der bithynischen Metropole Nikaia und ein Prokonsul der Provinz Asia". *Vir Doctus Anatomicus. Studies In Memory of Sencer Şahin / Sencer Şahin Anısına Yazılar*. Eds. B. Takmer – E. N. Akdoğu Arca – N. Gökalp Özdil. *PHILIA Suppl.* 1 (2016) 1-32.
- Akın-Sargın 2018 Y. Akın Sargın, "Yazıtlar Işığında Roma İmparatorluk Dönemi Lykia, Pamphylia ve Pisidia'da *curator rei publicae* Olgusu". Eds. O. Tekin – T. Kahya – A. Özdizbay – Nihal Öner-Tünen – M. Wilson. *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu 04-07 Kasım 2015, Antalya: Sempozyum Bildirileri*. İstanbul (2018) 51–64.
- Armin et al. 2018 E. Armin – P. Eich – W. Eck (eds.), *Die Inschriften von Sagalassos: Teil 1. IK 70*. Bonn 2018.
- Arya 2002 D. A. Arya, *The Goddess Fortuna in Imperial Rome: Cult, Art, Text*. Ph.D. Thesis, University of Texas at Austin, Texas 2002.
- Badian 1997 E. Badian, "Notes on a Recent List of Praefecti fabrum under the Republic". *Chiron* 27 (1997) 1–19.
- Ballentine 1904 F. G. Ballentine, "Some Phases of the Cult of the Nymphs". *Harvard Studies in Classical Philology* 15 (1904) 77-119
- Bauer E. Bauer, *Gerusien in den Poleis Kleinasiens in hellenistischer Zeit und der römischen Kaiserzeit. Die Beispiele Ephesos, Pamphylien und Pisidien, Aphrodisias und Iasos*. München 2012.
- Boatwright 1991 E. M. Boatwright, "Plancia Magna of Perge: Woman's Roles and Status in Roman Asia Minor". Ed. S. Pomeroy, *Women's History and Ancient History*. Chapel Hill-London (1991) 249-272
- Boatwright 1993 E. M. Boatwright, "The City Gate of Plancia Magna in Perge". Ed. E. D'Ambra, *Roman Art in Context. An Anthology*. New Jersey, Prentice Hall (1993) 189-207.
- Bruun 2014 C. Bruun, "Roman Onomastics". Eds. C. Bruun – J. Edmondson. *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*. New York (2014) 66-77.
- Delemen 2009 İ. Delemen, "Two new Portrait Heads with Priestly Crown from Perge". *Adalya XII* (2009) 173-184.
- Dethloff 2003 C. Dethloff, *Corpus of Inscriptions of the Goddess Hestia*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Johns Hopkins Üniversitesi. Baltimore 2003.
- Dobson 1966 B. Dobson, "The Praefectus Fabrum in the Early Principate. Britain and Rome". Eds. M. G. Jarrett - B. Dobson, *Essays presented to Eric Birley on his sixtieth birthday*. Kendal (1966) 61-84.
- Fears 1981 J. R. Fears, "The Cult of Virtues and Roman Imperial Ideology". *ANRW II/17.2* (1981) 827-948.
- Fraser – Matthews P. M. Fraser – E. Matthews, *A Lexicon of Greek Personal Names*. Oxford I 1987; II 1994; IIIA 1997; IIIB 2000.
- Frisch 1974 P. Frisch, "Nemeseia und Barbilleia in Smyrna". *ZPE* 15 (1974) 162.
- Halfman 1986 H. Halfmann, *Itinera Principum, Geschichte und Typologie der Kaiserreisen im Römischen Reich*. Stuttgart 1986.
- Holtheide 1983 B. Hpoltheide, *Römische Bürgerrechtspolitik und Römische Neubürger in der Provinz Asia*. Freiburg 1983.
- Hornum 1993 M. B. Hornum, *Nemesis, the Roman State, and the Games. Religions in the Graeco-Roman World* 117. Leiden 1993.

- IG
Kajava 2004
Labarre *et al.* 2012
Larson 2001
Magie 1950
Malkin 1987
Mansel 1970
Mansel 1974
Mansel 1975
Maue 1887
Mitchell 1993
Nollé 1992/3
Nollé 2001
Özdizbay 2012
Pape – Benseler 1911
Pensabene 1994
Petzl 1987
Ramsay 1885
Robert 1940
Robert-Robert 1974
Saddington 1985
SEG
SIG³
Şahin 1995
Şahin 1996
Şahin 1999
Şahin 2004
TAD
Talloen 2015
TAM
Tataki 2009
- Inscriptiones Graecae, I-XIV.* Berlin 1873-1939.
M. Kajava, “Hestia. Hearth, Goddess, and Cult”. *Harvard Studies in Classical Philology* 102 (2004) 1-20.
G. Labarre – M. Özsait – N. Özsait – I. Güceren, “La collection du Musée d'Uluborlu: nouvelles inscriptions d'Apollonia Mordiaon”. *Anatolia Antiqua* 20 (2012) 121-146.
J. Larson, *Greek Nymphs: Myth, Cult, Lore.* Oxford 2001.
D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor.* Princeton 1950
I. Malkin, *Religion and Colonization in Ancient Greece.* Leiden 1987.
A. M. Mansel, “1969 Perge Kazısına Dair Ön Rapor”. *TAD* 18/2 (1970) 129-135.
A. M. Mansel, “1972 Perge Kazısı Önraporu”. *TAD* 21/1 (1974) 103-123.
A. M. Mansel, “Bericht über Ausgrabungen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1957-1972”. *AA* 90 (1975) 49-96.
H. C. Maue, *Der Praefectus Fabrum: Ein Beitrag Zur Geschichte Des Römischen Beamtentums Und Des Collegialwesens Während Der Kaiserzeit.* Halle: Niemeyer 1887.
S. Mitchell, *Anatolia, Land, Men, and Gods in Asia Minor. Volume I: The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule.* Oxford 1993.
J. Nollé, “Kaiserliche Privilegien für Gladiatorenmunera und Tierhetzen”. *JNG* 42/3 (1992/3) 49-82.
J. Nollé, *Die Inschriften von Side.* (Teil 2) *IK* 44. Bonn 2001.
A. Özdizbay, *Perge'nin M.S. 1.-2. Yüzyillardaki Gelişimi,* İstanbul 2012.
W. Pape – G. Benseler, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen,* vols. I-II. Braunschweig 1911.
P. Pensabene, “Gli spazi del culto imperiale nell'Africa romana”. *Africa romana* X (1994) 153-168.
G. Petzl, *Die Inschriften von Smyrna.* II.1. *IK* 24.1, Bonn 1987.
W. M. Ramsay, “Notes and inscriptions from Asia Minor”. *MDAI(A)* 10 (1885) 334-349.
L. Robert, *Les Gladiateurs dans l'Orient Grec.* Limoges 1940
J. Robert – L. Robert. “Bulletin épigraphique”. *Revue des Études Grecques* 87, fascicule 414-418 (1974) 186-340.
D.B. Saddington, “Praefecti Fabrum of the Julio-Claudian Period”. Eds. E. Weber - G. Dobesch, *Römische Geschichte. Altertumskunde und Epigraphik. Festschrift Artur Betz zur Vollendung seines 80. Lebensjahres.* Wien (1985) 529–546.
Supplementum Epigraphicum Graecum.
Sylloge Inscriptionum Graecarum. Ed. W. Dittenberer, Leipzig 1915-1924 (Hildesheim-Zürich-New York 1982³).
S. Şahin, “Studien zu den Inschriften von Perge II: Der Gesandte Apollonios und seine Familie”. *EA* 25 (1995) 1-25.
S. Şahin, “Perge Kentinin Kurucuları ve Plancia Magna”. *Adalya* 1 (1996) 45-52.
S. Şahin, *Inschriften von Perge.* Teil I: nr. 1-279. *IK* 54. Bonn 1999.
S. Şahin, *Inschriften von Perge.* Teil II: nr. 280-560. *IK* 61. Bonn 2004.
Türk Arkeoloji Dergisi.
P. Talloen, *Cult in Pisidia. Religious Practice in Southwestern Asia Minor from Alexander the Great to the Rise of Christianity.* Studies in Eastern Mediterranean Archaeology 10. Turnhout 2015.
Tituli Asia Minoris. Vindobonae 1901 – 1989.
A. Tataki, “Nemesis and the Gladiatorial Games at Smyrna”. *Mnemosyne*

- 62 (2009) 639–648.
- Usman Anabolu 2003 M. Usman Anabolu, *Antik Çağ'da Et ve Balık Pazarları*, İstanbul 2003.
- Veligianni-Terzi 1977 C. Veligianni-Terzi, *Demiourgos. Zur Entstehung einer Magistratur*. (Diss. Heidelberg 1977).
- Weiser 1983 W. Weiser, *Katalog der bithynischen Münzen der Sammlung des Instituts für Altertumskunde der Universität zu Köln: Nikaia*. Opladen 1983.
- Welch 1995 K. Welch, "The Office of Praefectus Fabrum in the Late Republic". *Chiron* 25 (1995) 131–145.